

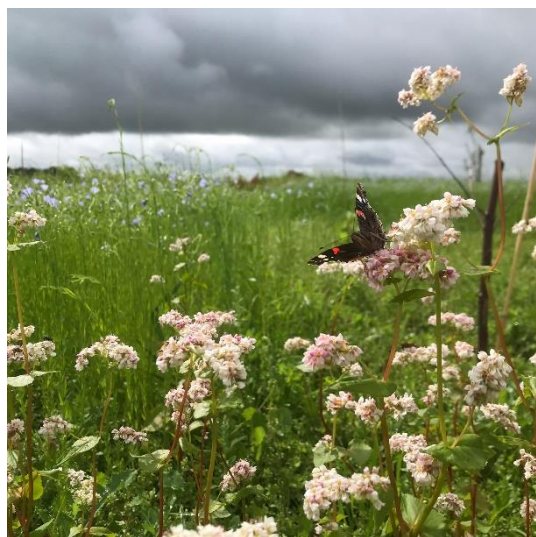
Beste túnkers en freonen

Het is (eindelijk) hoog zomer en de vakantie zit er alweer bijna op. Het was voor velen een tijd om uit te rusten en even wat anders te doen en te zien. Dit kan een bron van inspiratie zijn. Misschien ben je onderweg wel een andere tuin tegen gekomen en dingen gezien die je op ideeën hebben gebracht. Deel het met ons en als je er een foto van hebt, stuur deze op. Zo maken we de tuin mooier!

Túnnijs

In deze rubriek informeren we jullie over de werkzaamheden in de doarpstún. Deze is nog volop in ontwikkeling en er komt steeds meer bij. Hiervan wordt een logboek bijgehouden.

Voor de natuur is het geen vakantie. Het mooie weer van de afgelopen weken zorgt er voor dat alles in de tuin volop groeit en bloeit. Het betekent ook veel wieden en maaien, uitgebloeide bloemen snoeien en rupsen zoeken.

Boekweit en atalanta

Werkzaamheden in de tuin

Door het koude en natte voorjaar hebben we veel last gehad van slakken (zie onze vorige nieuwsbrief). Ze hebben zich vooral tegoed gedaan aan sla, andijvie en andere bladgroenten. Deze hebben we nauwelijks kunnen oogsten. Wel was er snijbiet, raapsteeltjes en doperwtten.

We hebben nieuwe fruitbomen geplant: 2 appelbomen, een perenboom en kruisbessen. Een van de appelbomen is een Santana. Dit is een appelras dat veel mensen met niet-ernstige of milde appelallergie kunnen eten.

Achter de schuur is een terras aangelegd waar we lekker uit de wind kunnen zitten en thee en koffie kunnen drinken.

De vlinder bij de vijver is ook klaar. Van wie zijn de voeten die als eerste op de vlinder bij de vijver van de dorps tuin staan? Wie het weet mag een boekje komen plukken, want inmiddels staan er in de pluktuin ook tussen de groentegewassen overall prachtige bloemen.

De aardbeien zijn uitgebloeid en worden nu gescheurd en de jonge plantjes weer in potjes gezet, zodat die volgend jaar hopelijk weer voor een mooie oogst kunnen zorgen.

Ook zijn we begonnen met het inzaaien van de cirkel met eetbare planten. Omdat het wat langer duurt om uit zaad planten op te kweken, vragen wie er nog biologische eetbare planten heeft, die we mogen hebben.

De compostbakken zijn omgescheept, zodat er meer lucht bijkomt. Het belooft goede compost te worden waarmee we straks met ons eigen tuinafval de tuin kunnen bemesten.

Heerlijk geurende siererwt

De pompoenen worden in de watten gelegd

Na de nodige aarzelingen om biologische aardappelen te verbouwen werd besloten om het toch te proberen. Het stuk grond aan de andere kant van de schuur was beschikbaar en het is goed voor de grond om hier aardappelen op te verbouwen. Zo gezegd, zo gedaan! Via een aardappelexpert kwamen we uit bij twee biologische aardappelrassen die te boek staan als resistent tegen Phytophthora (een schimmelziekte). De grond werd klaargemaakt en in mei werden de Cayman en de Vitabella gepoot. Met de hand maakten we mooie ruggen. Het veld lag er mooi bij en vol vertrouwen hoopten we op een rijke oogst. We genoten ervan dat de aardappelen opkwamen. Een prachtig gezicht. Maar het weer zat niet mee. Het was vochtig en af en toe 'brodzich waar' en dat bleek de voorbode voor schimmelvorming. Half juli werd er aardappelziekte vastgesteld die ook voor kan komen bij tomaten. Het wisselende weer zorgt ervoor dat het bijna niet te voorkomen is en met name voor biologische teelt is het een erg slecht jaar. Het helpt wel als je een 'robuust' (resistent) ras hebt, maar dat blijkt geen garantie. De 'gewone' boeren spuiten veel vaker om de problemen voor te zijn. Als 'hobbyboer' hebben we de plicht om Phytophthora te bestrijden, omdat de schimmel via de wind kan overwaaien, ook over grotere afstanden. Omdat wij geen chemische bestrijdingsmiddelen gebruiken, moesten we besluiten om alle lof er af te maaien, zodat we het overwaaien zouden voorkomen. Hierdoor groeien de aardappelen niet verder en houden we hooguit wat krieltjes over. Aardappelen in onze tuin telen kan wel, maar bij deze weersomstandigheden zijn ze erg gevoelig voor ziekten en dat wordt bij biologische teelt extra versterkt. Jammer van het werk, maar onder het motto: "Spitich dat it sa rint dit jier", was het toch fijn om het eens te proberen.

We zullen in de komende maanden nog wat gewassen als bijv. winterboerenkool te telen op de plek waar de aardappelen geoogst worden. De kleine aardappeltjes die er uit komen zijn lekker hoor. Een lekker miel krieltjes mei wat mosterd en een bytsje jus, je ite je fingers derby op.

De aardappelen worden gerooid

Doarpstúnkers

Vrijwilligers zijn de ambassadeurs van onze doarpstún. Het zijn enthousiaste mensen die met veel plezier allerlei verschillende werkzaamheden uitvoeren: zaaien, planten, poten, wieden, oogsten, maaien. Maar ook wordt er gewerkt aan o.a. het terras, de vijver en de opslag. Kortom, voor elk wat wils!

Voor het **onderhoud van de pluktuin** zoeken we mensen die van bloemen houden. De pluktuin vraagt nu nog veel onderhoud, omdat deze pas is aangeplant. Gras en andere onkruidzaden moeten nu nog handmatig verwijderd en afgevoerd worden om de bloemen niet te verstikken. Er verschijnt dan een prachtig kleuren- en geurenpalet dat geplukt kan worden. Je hoeft maar één of twee maal per jaar te maaien en het maaisel af te voeren en verder kun je de boel overlaten aan de vlinders en de bijtjes.

Ook zoeken we nog naar vrijwilligers die tijdens de tuinwerkzaamheden als **gastheer of gastvrouw** thee en koffie willen zetten en eventuele bezoekers willen verwelkomen. Misschien ben jij dit of ken je iemand die dit wel wil doen.

Deze maand stellen zich twee doarpstúnkers aan jullie voor.

Wij zijn Mattie en Jan Wielenga. Wij wonen sinds een jaar in Hallum met onze (pleeg)dochters Larissa en Alexandra. We hebben nog drie oudere kinderen die elders wonen. Inmiddels zijn we beppe en pake van drie kleinkinderen.

Een paar grepen uit ons levensverhaal: we zijn allebei opgegroeid in Sexbierum; daar ligt onze jeugd. Vandaar hebben we een kleine omzwerving gemaakt die via Leeuwarden, Kampen, Rinsumageest, Surhuisterveen en Dronryp uiteindelijk leidde naar Hallum.

Mattie is ooit verpleegkundige geweest in het Bonifatiusziekenhuis in Leeuwarden. Ze heeft daarna allerlei vrijwilligerswerk gedaan en is sinds 2000 actief in de pleegzorg. Jan is predikant geworden, heeft drie gemeenten gediend in Fryslân en mag zich sinds eind vorig jaar emeritus noemen. Een gepensioneerde dominee dus.

Onze komst naar Hallum was meer dan alleen een verandering van woonomgeving. Het betekende ook een nieuwe levensfase. We zijn bezig ons leven opnieuw in te richten. De dorpstuin kwam daarbij als een geschenk uit de hemel. Dit paste helemaal in ons plaatje. Wij houden allebei van tuinieren. Daar hebben we in het verleden de nodige ervaring mee opgedaan: we hebben bijna altijd een groentetuin gehad. Bovendien was de doarpstún voor ons een uitgelezen kans om enigszins te integreren in Hallum. Je doet mee aan een stukje dorpsleven en je leert mensen kennen uit je nieuwe omgeving. Afgelopen voorjaar hebben

we ons aangemeld als vrijwilliger en sindsdien doen we enthousiast mee aan zaaien, planten, maaien, wieden en alle mogelijke hand- en spandiensten op en rond de doarpstún.

Wat ons erg aanspreekt is de biologische aanpak. Hoewel we nog veel moeten leren en er in deze fase nog wel eens iets misgaat, zien we heil in deze wijze van tuinieren. Zeker ook vanuit de overtuiging dat wij mensen anders zouden moeten omgaan met de natuur. Inmiddels plukken we de vruchten. Er gaat geen week voorbij of we eten iets van de doarpstún: aardbeien, peultjes, snijbiet ..., en het valt goed in de smaak.

Jan tussen de túnkers en Mattie tussen de bloemen

Ook plukken we nog andere vruchten. Sociale vruchten mag je ze noemen en ook die mogen er zijn. We hebben nieuwe mensen in ons leven ontmoet. Mensen van de doarptún. Met hen hebben we prei geplant, slakken gezocht en onkruid gewied en aardbeien geplukt. We hebben verhalen gedeeld en genoten van de gezelligheid tijdens het koffie en theedrinken. Zo leer je elkaar kennen en ontstaat er een band met elkaar. Wij beginnen steeds meer thuis te voelen in Hallum.

Bio divers

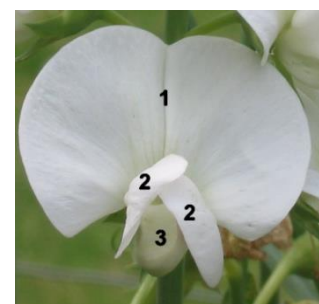
Elke maand neemt Gepke van der Molen-van der Wal ons mee in haar verbazing (en soms wat kennis) van de biologische opmerkelijkheden die ze tegenkomt bij het werken in de doarpstún.

En dan is het alweer augustus. We oogsten momenteel de erwtjes en zien onze “reade krobben” en Woudboontjes al in de peulen opbollen.

Ik dacht misschien wel een goed moment om het eens met jullie over “zaden” te hebben. Zaadjes zijn kleine wondertjes van de natuur die de plant zijn levenscyclus geven. Door het produceren van zaad zorgt een plant ervoor dat er nakomelingen kunnen ontstaan en dat haar genen kunnen worden doorgegeven. Dat wij als mensen in deze zaden geweldig voedsel zien is voor de plant natuurlijk bijzaak.

Laten we ons hier beperken tot zaden van de familie van de vlinderbloemigen. Deze plantenfamilie is van groot economisch belang omdat de peulvruchten hiertoe behoren. Zeer eiwitrijke landbouwgewassen zoals bonen, erwten, tuinbonen en soja behoren hiertoe.

Hiernaast zie je een afbeelding van de bloem van een vlinderbloemige. De naam spreekt voor zich; met enige verbeelding zie je in de bloemvorm de vorm van een vlinder. De kelk en kroonblaadjes zijn aan elkaar vergroeid met als gevolg hiervan de vlindervorm. Deze bloemvorm is ideaal voor insecten zoals bijen en hommels. De bijen drukken door hun gewicht de bloem open waardoor meeldraden en stijl met stempels tevoorschijn komen. Daar vegen ze het stuifmeel af en brengen

het stuifmeel van andere bloemen hiernaartoe (kruisbestuiving). Na de bevruchting ontstaan de zadjes. De vruchten van deze planten worden peulen genoemd en komen in allerlei vormen voor. De gewone vorm vindt men bij erwt en boon.

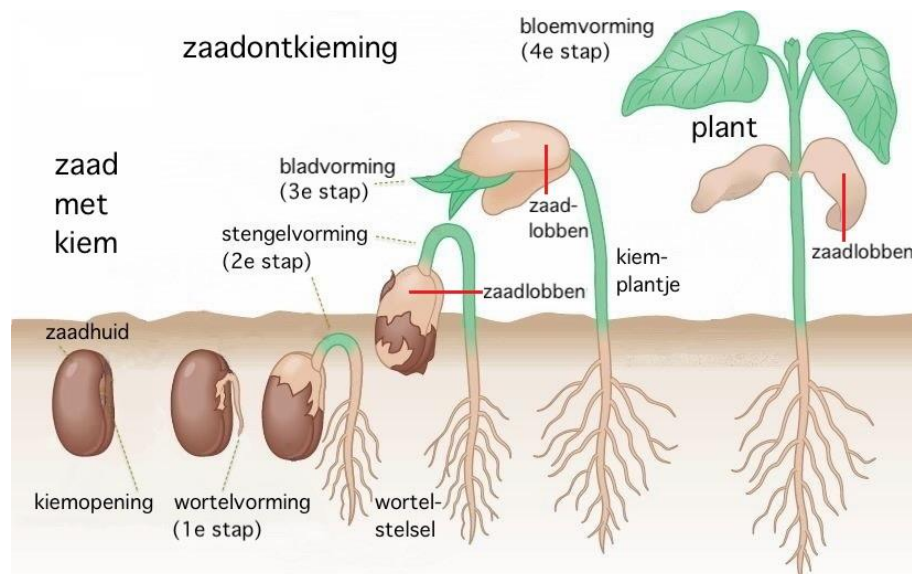
Bekijk je bij vlinderbloemigen de wortels dan zie je dat deze knolletjes/knobbeltjes aan de buitenkant van de wortels hebben. De plant werkt namelijk heel goed samen met bepaalde bacteriën, Rhizobium. Zowel planten als bacteriën hebben deze samenwerking nodig. De plant zorgt in zijn wortels voor speciale kamertjes aan de wortels om de bacteriën te vertroetelen. De bacterie ontvangt suikers en de plant krijgt van de bacterie opneembare stikstof. Peulvruchten zijn hierdoor bijzonder eiwitrijk en zeer geschikt als vleesvervangers. Wij mensen hebben namelijk eiwitten nodig om allerlei belangrijke stoffen in ons lichaam te produceren. In de biologie noemen we deze intensieve samenwerking mutualistische symbiose. Een moeilijk woord voor win-win situatie.

De vlinderbloemige is een plant die door middel van fotosynthese energie uit de zon kan omzetten in suikers (glucose). Een plant heeft immers bladgroenkorrels en doet in het licht aan fotosynthese. Bacteriën hebben geen bladgroenkorrels maar hebben glucose wel nodig. Wat deze Rhizobium bacterie echter heel goed kan is stikstof (N_2) uit de lucht halen. Planten hebben namelijk stikstof nodig en kunnen deze alleen maar uit de bodem opnemen in de vorm van NO_3 , oftewel nitraat. In de meeste gevallen halen ze dit dus uit (kunst)mest. Vlinderbloemigen hebben deze mest niet nodig. Je kunt je deze planten dus voorstellen alsof ze een eigen (kunst)mestfabriekje/aan of in hun wortels hebben.

Over een paar weken ontvangen wij op het voortgezet onderwijs in Dokkum weer vele enthousiaste brugklassers. Een van de eerste practica is het "ontleden" van een bruine boon. Veel leerlingen geven aan dat ze liever met een rat of kikker waren begonnen, maar de gezichten van anderen spelen boekdelen en je ziet de opluchting dat dit (nog) niet voor hun is ingepland.

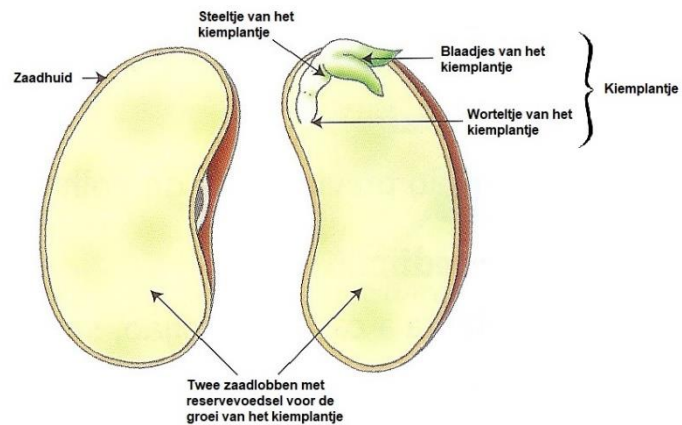
Naast het bestuderen van de anatomie van zo'n boon volgen we natuurlijk de kiemplant van dag tot dag. Enkele bruine bonen worden in potgrond gestopt en mogen daarna uitgroeien in het lokaal.

Ik moet bekennen dat ik na 24 jaar onderwijs ook nog altijd onder de indruk ben van deze groei-explosie. De bruine bonen worden een nacht voorgeweekt en daarna enkele in glazen potten met potgrond geplant. Het is toch een mirakel hoe zo'n klein korreltje dit allemaal voor elkaar kan krijgen.

Na een nacht voorweken kun je het zaadhuidje eenvoudig verwijderen en zie je twee zaadlobben.

Een van beide zaadlobben bevat al de blaadjes (nog doorzichtig), en de worteltjes van het kiemplantje. Die zaadlobben bevatten de groeikracht voor de gehele kiemplant. Noem het maar de batterij van de kiemplant.

Het enige wat ze de eerste weken nodig hebben is water. Ongelooflijk hoe die kleine blaadjes zodra ze groen worden de energie van het daglicht gaan gebruiken om zichzelf groter te laten worden en de plant te laten door ontwikkelen.

Onze leerlingen pulken dan met chirurgische precisie de boontjes open en als ze met een pincet een heel kiemplantje tevoorschijn toveren dan zijn ze heel opgetogen. Daarna de onderdelen tekenen benoemen natuurlijk (net als vroeger).

Twee jaar geleden had ik een fanatieke nieuwe mentorklas met hele slimme nieuwsgierige leerlingen. Na afloop van het practicum kwamen er twee meisjes naar me toe. Ze hadden prachtige tekeningen gemaakt van de onderdelen van de bruine boon maar realiseerden zich plotseling dat ze nu wel een bruine bonen plantje hadden vermoord! Of ik toch niet een manier wist om dit weer ongedaan te maken. Die wist ik niet, biologie is de leer van het leven.

Als troost hebben ze een half jaar boontjes gekweekt op hun slaapkamer. "Boontje komt om zijn loontje" vonden deze leerlingen ook geen leuk grapje. Daarbij hadden ze nog nooit van deze uitdrukking gehoord.

Niet om jullie allemaal met een schuldgevoel op de zadelen, maar misschien toch eens een respectvol momentje bij het maken van een pan chili-son-carne, pan erwtensoep of het gebruik van een zak diepvrieserwten om een kneuzing te koelen. Sta dan eens kort stil bij deze zo gewone maar zo speciale peulvruchtzaadjes. "Lekker ite!"

Útwikkelings

Wil je wat kwijt, iets onder de aandacht brengen, anderen ergens op attenderen, tips, een lekker recept? Alles waarvan je denkt dat het bij de doarpstún past kun je insturen. We zullen niet alles in deze nieuwsbrief kunnen plaatsen, maar we beloven contact met je op te nemen.

Nu het echt zomer is geworden en het op sommige dagen tropsich heet kan zijn, is het belangrijk om genoeg te drinken. Hoeveel vocht je precies nodig hebt hangt af van je leeftijd, de temperatuur, je inspanning, je voeding en je gezondheidstoestand. Een gezonde volwassene heeft gemiddeld 1,5 tot 2 liter per dag aan vocht nodig. Bij warm weer is dat wel tot 3 liter, omdat je door zweten vocht verliest. Daarom is het extra belangrijk om er goed op te letten dat je voldoende drinkt om uitdroging te voorkomen.

Naast koffie en thee (zonder suiker) is een goede manier gewoon kraanwater te drinken. Het kraanwater in Friesland is van goede kwaliteit, het is schoon en veilig. Maak er een gewoonte van om regelmatig een glas water te drinken. Bijvoorbeeld bij het tandenpoetsen, als je naar de wc bent geweest en je handen hebt gewassen. Of zet een kan water op tafel.

Veel mensen vinden 'plat' water drinken saai. Je kunt het spannender maken door er fruit, groenten, of kruiden en zelfs eetbare bloemen aan toe te voegen. Bovendien is het gezond.

Kies bij voorkeur biologische groente en fruit, dan kun je deze met de schil gebruiken. Hierin bevindt zich de grootste concentratie vitamines. Was of borstel anders de ingrediënten eerst goed schoon.

Neem een kan of pot en vul deze met 1 liter water. Snijd een appel in schijfjes en voeg deze met 2 kaneelstokjes toe aan het water. Of doe er schijfjes komkommer en wat takjes (citroen)munt in.

Je kunt allerlei combinaties maken met alles wat voorhanden is, zoals citroen, sinaasappel, grapefruit, aardbeien, bessen, frambozen, bleekselderij, biet, gember, wortel, verse tijm, munt, rozemarijn, enz. Voeg eventueel ijsklontjes toe en naar smaak rozenwater, steranijs of zelfs peper als je het wat pittiger wil hebben. Ga lekker experimenteren en ontdek je eigen favoriete smaken.

Laat de afgesloten kan of pot een nacht in de koelkast trekken en geniet de volgende dag van een heerlijk verfrissende drank, die je de hele dag koel houdt.

Agenda

In de agenda informeren we jullie over diverse activiteiten die we in of namens de doarpstún organiseren. Het kan gaan over workshops, lezingen, excursies, enz. Heb je hiervoor zelf een idee of voorstel, laat het dan weten.

De tuin is open voor bezoek en werkzaamheden op:

Maandagavond van 19.00 – 21.00 uur

Donderdagmiddag van 13.30 – 15.30 uur

Zaterdagmorgen van 10.00 – 12.00 uur

Maandagavond 16 september om 19.00 uur organiseren we een informatie avond met Theo Mulder over de inzet van biodiverse groenbemers en bodembedekkers om werkenderwijs het gebruik van kunstmest, herbiciden en pesticiden nagenoeg overbodig te maken. Een gezonder gewas, en daardoor ook een gezonder leven begint immers bij een gezonde bodem.

Dit vindt plaats in de skoarre van de doarpstún, Noordermiedweg 2A.

Aanmelden kan op de lijst in de schuur of via ons e-mail adres.

Contact

De nieuwsbrief valt onder de verantwoording van de werkgroep Doarpstún Hallum. Het zou leuk zijn als jullie hier aan bij dragen met tips, ideeën en andere weetjes.

Ons contactadres is: info_doarpstunhallum@kpnmail.com

